

Gawlas, Sławomir

"Studia z dziejów i kultury zachodniej Słowiańszczyzny. Materiały z sesji poświęconej pamięci profesora dra Wojciecha Kóćki", pod red. Jana Żaka i Janusza Ostoja-Zagórskiego, Poznań 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/3, 608-609

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

przypisywanych Deksamenosowi (s. 42 i n.). Analizując materiał gliptyczny pochodzący z rejonu Morza Czarnego (tam znaleziono dwie spośród sygnowanych gemm) dochodzi do wniosku, że Deksamenos pozostawał w bezpośrednich kontaktach z tymi terenami, być może nawet sam przebywał w Pantikapajon (s. 44 i n.). Jest to pogląd odosobniony. Uważa się raczej, że prace Deksamenosy rozprzestrzeniały się na Wschód i Zachód poprzez rynek ateński, co doskonale tłumaczy obecność jego gemm na Krymie. Niewierow podejmuje wśród innych problem pierścienia Aleksandra (s. 52). Według części badaczy jest to pierścień z wyobrażeniem skrzydlatej Nike znajdujący się w British Museum. Podkreślając fakt, że znaleziono go w Pantikapajon Niewierow opowiada się za przypuszczeniem, że pierścień należał do Mityrydatesa VI, który nawiązywał do osoby i koncepcji Aleksandra Wielkiego. W osobnym rozdziale pojawia się kwestia portretów na gemmach (rozd. IV s. 70-88). Autor podkreśla, że wśród tysięcy zachowanych gemm z okresu klasycznego przykłady gatunku portretowego pochodzące z pracowni Deksamenosy i jego współczesnych są bardzo długo zjawiskiem odosobnionym. To samo dotyczy rzeźby i monet. Przewrót rozpoczyna Aleksander umieszczając na monetach swoją podobiznę. Tradycja ta będzie szeroko i w rozmaity sposób kontynuowana. Wśród omawianych przez Niewierowa przykładów znajdują się — kamea Gonzaga, kamee Ptolomeusza, Mityrydatesa VI, Augusta i inne.

Książka uwzględnia również gemmy Etrusków (rozd. III, s. 53-70, odmiennie aniżeli w Grecji gemmy służyły nie jako pieczęcie, lecz jedynie jako ozdoby) i niezwykle interesujący materiał znad Morza Czarnego (rozd. VI, s. 107-123). Ponadto osobny rozdział poświęcony został wykorzystaniu gemm jako źródła poznania malarstwa antycznego (rozd. V, s. 88-106). Kończą książkę rozważania na temat, który może okazać się interesujący nie tylko dla specjalistów: gemmy magów i gnostyków, zastosowanie kamieni szlachetnych jako amuletów w medycynie i talizmanów. Na kilku ostatnich stronach zawarł autor przedstawienie schyłku antycznej gliptyki — jej dziejów w okresie końcowym Cesarstwa Rzymskiego.

Poszczególne części pracy Niewierowa zadowolą specjalistów różnych dziedzin szukających podstawowych wiadomości o gliptyce. Dużą jednak trudnością przy lekturze jest — rzecz najbardziej prozaiczna — brak w tekście odsyłaczy do materiału ilustracyjnego, który w tym przypadku stanowi integralną część książki. Pomijając tę trudność, z którą zetknie się czytelnik „Gemm antycznego mira” wypada powiedzieć o jeszcze jednej, w rzeczywistości poważnej wadzie, którą stanowi ograniczenie reprodukowanych gemm do pochodzących z Ermitażu. Odbiera to książce walor uniwersalności, do której autor w istocie zmierza.

R. Kul.

Studia z dziejów i kultury zachodniej Słowiańszczyzny. Materiały z sesji poświęconej pamięci profesora dra Wojciecha Kócki, pod redakcją Jana Zaka i Janusza Ostoja-Zagórskiego, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, seria Archeologia nr 20, Poznań 1983, s. 153, ilustr.

Książka jest publikacją materiałów sesji, jaka odbyła się w poznańskim Muzeum Archeologicznym 21 maj 1980 r. dla uczczenia pamięci zmarłego w 1965 r. Wojciecha Kócki. Jan Zak przedstawił wkład tego uczonego do badań pradziejowych i średniowiecznych na tle poglądów naukowych poznańskiej szkoły archeologicznej przed 1939 r. i powojennych związków ze środowiskiem wrocławskim — owocujących refleksją nad metodyką wykopalisk, a następnie nad problemami etnogenezy ludów Europy. To ostatnie zagadnienie rozwinął Andrzej Malinowski charakteryzując osiągnięcia W. Kócki w dziedzinie badań antropologicznych. Dał-

sze artykuły dotyczą dziejów i kultury Słowiańszczyzny zachodniej. Janusz Piontek rozważając z punktu widzenia antropologa etnogenezę Słowian skupił uwagę na modelowej analizie związków wyposażenia kulturowego ze stanem biologicznym populacji ludzkich. Lech Leciejewicz przedstawił główne rysy dziejów Łużyc we wczesnym średniowieczu (pochodzenie ludności, zjawiska osadnicze, sprawy gospodarcze, procesy etniczne). Bogusław Gediga zaprezentował rozważania nad kulturą artystyczną wczesnopolskich miast na Śląsku na przykładzie materiałów wykopaliskowych z Wrocławia i Opola. Oba ośrodki mimo generalnych podobieństw reprezentowały odrębne nurty kultury: przeważnie tradycyjnej w bardziej peryferyjnym Opolu i nowej dworskiej i chrześcijańskiej we Wrocławiu. Zofia i Stanisław Kurnatowscy podjęli interesującą próbę wzbogacenia analizy kształtowania się wczesnomiejskich osiedli w Wielkopolsce i ich przeobrażeń funkcjonalnych przez adaptację osiągnięć geografii i socjologii miast, urbanistyki, planowania przestrzennego i niektórych kierunków ekonomii. Władysław Łosiński w oparciu o listę 1639 stanowisk archeologicznych prześledził kwantytatywnie dynamikę zasiedlania ziem pomorskich w VI-XI w. Tom zamknął Lech Leciejewicz, który analizując przemiany miast w księstwie zachodniopomorskim na przełomie XII i XIII w. wszechstronnie udokumentował (w polemice z tezami niektórych uczonych niemieckich) ciągłość ich funkcji ekonomicznych i polityczno-kulturowych oraz osadniczych w okresie poprzedzającym akcję lokacji na prawie niemieckim.

S. G.

György Györffy, *Wirtschaft und Gesellschaft der Ungarn um die Jahrtausendwende. Mit einem Anhang: Gesetze und Synodalbeschlüsse Ungarns aus dem 11. Jahrhundert nach der Textausgabe von Levente Závodszy, Hermann Böhlau Nachf., Wien—Köln—Graz 1983, s. 331.*

Autor książki jest najwybitniejszym specjalistą wczesnego okresu panowania na Węgrzech dynastii Arpadów. Niespełna dziesięć lat temu ukazała się w Budapeszcie jego główna praca z tego zakresu („István király és műve”, Budapeszt 1977). Jest ona imponującą syntezą ogromnej wiedzy na temat historii społeczno-gospodarczej, politycznej i kulturalnej, jaką zgromadził jej autor w toku długoletniej pracy badawczej. Książka „Król Stefan i jego dzieło” zarówno z powodu tematu jak i ogromnych walorów naukowych winna być udostępniona całemu środowisku mediewistów zainteresowanych dziejami Europy środkowo-wschodniej. Niestety trudną do przekroczenia barierą jest język. Węgierska Akademia Nauk oraz wydawnictwo Hermann Böhlau podjęły wspólny wysiłek, aby przynajmniej część dorobku Györffy’ego została udostępniona czytelnikom nie znającym języka węgierskiego. Efektem tej współpracy jest tłumaczenie niemieckie wydane w osobnej książce fragmentu pracy Györffy’ego o królu Stefanie. Dotyczy on dziejów społeczno-gospodarczych Węgier u schyłku pierwszego tysiąclecia. Wybór taki został zapewne podyktowany przekonaniem, że ta właśnie problematyka może najbardziej zainteresować czytelnika z innych krajów. I to z dwóch powodów: po pierwsze, znajomość wczesnofeudalnej organizacji gospodarczej i społecznej Węgier może dostarczyć cennych materiałów dla studiów porównawczych; po drugie, sam autor przy rozwiązywaniu licznych problemów sięgał często do komparatystyki i wykorzystywał ustalenia historiografii na temat wczesnego feudalizmu na zachodzie i wschodzie Europy, na temat rozwoju ludów koczowniczych itp. Takie postępowanie badawcze pozwoliło mu znaleźć odpowiedź na pytania od da-